

9. Panasenko N. M. Profesiia – zhurnalist: profesiino-vazhlyvi yakosti ta psykholohichni osoblyvosti [Profession – journalist: professionally important qualities and psychological features]. *Aktualni problemy psykholohii – Current problems of psychology*. 2019, Vol. 5, 19. 177–186 [in Ukrainian].
10. Psyadlo E. M., Martynenko V. V. (2017). Metod rascheta professionalno vazhnykh kachestv operatorov transportnykh sredstv [Method of calculation of professionally important quality of vehicle operators]. *Aktualni problemi transportnoi meditsini – Current problems of transport medicine*, № 3 (49), 41–46. [in Russian].
11. Rean A. A. (2014). *Psikhologiya lichnosti. Sotsializatsiia, povedenie, obshchenie [Psychology of personality. Socialization, behavior, communication]*. Saint Petersburg : Praim–Evroznaк [in Russian].
12. Romanenko N. M. (2019). Psikhologo-pedagogicheskie usloviia formirovaniia professionalnoi otvetstvennosti u zhurnalista-mezhdunarodnika v nerasprostraneniі «feikovykh novosteі». *Integratsiia obrazovaniia*. 2 (95), 247–264 [in Russian].
13. Serkin V. P. (2007). Spetsializirovannye semanticheskie differentsialy dlia otsenki raboty, professii i professionala. Algoritm razrabotki i blanki spetsializirovannykh semanticheskikh differentsialov dlia otsenki raboty, professii i professionala [Specialized semantic differentials for work, profession and professional evaluation. Algorithm of development and forms of specialized semantic differentials for evaluation of work, profession and professional]. *Psikhologicheskaiа diagnostika – Psychological diagnosis*. № 5, 11–29 [in Russian].
14. Khromchenkova N. M. (2020). Orhanizatsiia refleksiinoi diialnosti maibutnykh zhurnalistiv yak odna iz pedahohichnykh umov formuvannia profesiinoi vidpovidalnosti [Organization of reflective activity of future journalists as one of the pedagogical conditions for the formation of professional responsibility]. *Molodyi vchenyi – Young Scientist*. № 1 (77), 93–93 [in Ukrainian].
15. Monteiro, S., Marques-Pinto, A., & Roberto, M.S. (2015). Job demands, coping, and impacts of occupational stress among journalists: a systematic review. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 25(5), 751–772.
16. Seely, N. (2019). Journalists and mental health: The psychological toll of covering everyday trauma. *Newspaper Research Journal*, 40(2), 239–259.
17. Wang, L., Kang, C., Yin, Z., Su, F. (2019). Psychological endurance, anxiety, and coping style among journalists engaged in emergency events: Evidence from China. *Iranian Journal of Public Health*, 48 (1), 95–102.

Стаття надійшла до редакції 17.06.2020.

The article was received 17 June 2020.

УДК 159.922.2/3:140.8

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2020-3-2>

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ОСНОВНИХ КОМПОНЕНТІВ СВІТОГЛЯДУ ІЗ ПСИХОЛОГІЧНИМ БЛАГОПОЛУЧЧЯМ

Грузинова Ксенія Михайлівна,
магістр психології,

аспірантка кафедри загальної психології факультету психології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

kseniyagruzinova@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7800-1375>

Мета. У статті розглядаються результати дослідження, присвяченого вивченню взаємозв'язку світогляду особистості із психологічним благополуччям. Метою роботи є виявлення особливостей взаємозалежності основних компонентів світогляду і компонентів психологічного благополуччя особистості.

Методи. Дослідження було проведено шляхом письмового групового тестування респондентів. У процесі проведення опитування використовувався такий тестовий інструментарій: Самоактуалізаційний тест (САТ); Шкала психологічного благополуччя К. Ріфф; отримані в результаті тестування результати дослідження було проаналізовано за допомогою методів статистичної обробки.

Результати. Проведене дослідження дало змогу встановити, що формування компонентів психологічного благополуччя зумовлене компонентами світогляду особистості. Було визначено залежність рівня психологічного благополуччя і різних його компонент від уявлень про природу людини, цінностей і самосприйняття особистості.

Наявність у структурі світогляду особистості позитивної концепції людини було визначено сприятливим чинником психологічного благополуччя, а також актуалізації таких його компонентів, як самоприйняття, формування компетенції управління оточенням, тенденції до особистісного росту і встановлення позитивних довірчих відносин з оточуючими. Виявлення самосприйняття і розуміння власної особистості позитивно взаємопов'язане з особистісною автономією, самоприйняттям як важливою передумовою високого рівня психологічного благополуччя, особистісним ростом. Зазначається наявність позитивних взаємозв'язків цінностей особистості з компонентами психологічного благополуччя (автономією, особистісним ростом, самоприйняттям) і загальним рівнем психологічного благополуччя.

Висновки. Було зроблено висновок, що основні компоненти світогляду особистості достатньою мірою зумовлюють психологічне благополуччя, а наявність позитивних уявлень про природу людини, позитивного самосприйняття і цінностей особистості, яка прагне до самоактуалізації, можна вважати чинниками успішної актуалізації компонентів психологічного благополуччя.

Ключові слова: чинники благополуччя, концепція людини, самосприйняття, цінності, автономія.

FEATURES OF THE INTERCONNECTION BETWEEN THE MAIN COMPONENTS OF WORLDVIEW AND PSYCHOLOGICAL WELL-BEING

Hruzynova Kseniia Mykhailivna,

Master of Psychological Sciences,

Postgraduate Student at the Department of General Psychology of Faculty of Psychology

Taras Shevchenko National University of Kyiv

kseniya.gruzynova@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7800-1375>

Purpose. The article is devoted to the research of the connections between a person's worldview and psychological well-being. The aim of the work is to identify the features of the interdependence of the main components of the worldview and components of the psychological well-being on the individual level.

Methods. The research had conducted through a written, in-person group survey method. In the course of the research, there were provided the following research methods: Self-actualization test (SAT); K. Riff's psychological well-being scale. The results of the research were summarized and analyzed by using statistical processing methods.

Results. The conducted research made it possible to establish that the formation of components of psychological well-being is due to components of the worldview on the individual level. It was determined the dependence of the level of psychological well-being and its various components depending on ideas about human nature, values and self-perception of the individual.

The presence of a positive conception of a person in the structure of the worldview was determined by a favorable factor of psychological well-being, as well as the actualization of such components as self-acceptance, formation of environmental management competence, tendency to personal growth and establishing positive trust with others. The expression of self-perception and understanding of one's own personality is positively interconnected with personal autonomy, self-acceptance as an important prerequisite for a high level of psychological well-being, personal growth. There is a positive relationship between personal values and components of psychological well-being (autonomy, personal growth and self-acceptance) and the overall level of psychological well-being.

Conclusions. It was concluded that the main components of the worldview of the individual sufficiently determine the psychological well-being, and the presence of positive perceptions of human nature, positive self-perception and values of the individual who seeks self-actualization, can be considered factors of psychological well-being.

Key words: factors of well-being, concept of the person, self-perception, values, autonomy.

Вступ

Основним параметром загальної задоволеності людини своїм життям, особливостями власних відносин з оточуючими людьми і соціумом загалом, а також задоволеністю самим собою є психологічне благополуччя особистості – феномен, який відображає ставлення особистості до свого життя в усіх його проявах у найширшому сенсі. Психологічне благополуччя відіграє надзвичайно важливу роль в усьому суб'єктивному світі особистості, отже, визначення чинників впливу на благополуччя є не тільки актуальною темою досліджень, яка нині активно розробляється в рамках наукової психології, але й значущим питанням практичного характеру.

Явище психологічного благополуччя, рівень його виразності значною мірою може залежати як від внутрішніх, так і від зовнішніх чинників, як від особливостей

ставлення до себе, так і від особливостей ставлення до світу й взаємодії зі світом. Зважаючи на це, варто визнати, що найбільшою мірою психологічне благополуччя зумовлене світоглядом особистості, який відображає як особливості самоставлення, так і особливості ставлення до зовнішнього світу і взаємодії особистості з ним. Таким чином, актуальність проблеми дослідження полягає в можливості визначення тих світоглядних чинників (елементів змістовного наповнення світогляду особистості, які відображають особливості ставлення особистості до себе, зовнішнього світу, способів взаємодії зі світом), які зумовлюють психологічне благополуччя особистості.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

У зарубіжній науці однією з найбільш розроблених концепцій психологічного благополуччя є шестикомпонентна тео-

рія К. Ріфф (Ріфф, Кейс, 1995: 719–727). Визначаючи обмеженість гедоністичного підходу у вивченні психологічного благополуччя особистості, К. Ріфф створила свою теорію на основі аналізу концепцій, пов'язаних із позитивним функціонуванням особистості. Такий підхід дав змогу узагальнити і виділити шість основних компонентів психологічного благополуччя: самоприйняття, позитивні відносини з оточуючими, автономія, управління навколишнім середовищем (компетентність), мета (ціль) у житті, особистісний ріст (Ріфф, Кейс, 1995: 719–727). Як видно, в цій концепції позитивне самоствавлення, самоприйняття є необхідною умовою психологічного благополуччя особистості. Важливість особливостей ставлення до себе і зовнішнього світу була зазначена і Р. М. Шаміоновим, для якого суб'єктивне благополуччя – це поняття, що виражає ставлення людини до своєї особистості, життя і процесів, які мають важливе значення для особистості з погляду засвоєних нормативних уявлень про зовнішнє і внутрішнє середовище (Шаміонов, 2008). Також у дослідженнях феномена психологічного благополуччя визначається важливість ціннісного аспекту світогляду. Так, В. О. Хащенко суб'єктивне благополуччя визначив як інтегральний психологічний показник життя людини, що відображає ціннісні аспекти ставлення людини до різних сфер її життя і рівень адаптації до них (Хащенко, 2015: 38–50).

У вітчизняних публікаціях за тематикою цього дослідження приділялася увага вивченню особливостей зв'язку психологічного благополуччя зі самоствердженням (Гришко, 2017: 47–50), зв'язку психологічного благополуччя й особистісної зрілості (Ящук, Пасніченко, 2017: 170–173) тощо; як чинники (предиктори) психологіч-

ного благополуччя у людей з обмеженими можливостями здоров'я було виділено самоприйняття, життєві цілі, автономію (Гуляєва, 2018: 157–166).

Як ми можемо побачити, набір чинників, які вітчизняні й зарубіжні науковці вважають значущими щодо феномена психологічного благополуччя, є досить широким, що викликало необхідність їх групування у певні класи або категорії чинників. Наприклад, Л. Куліков власне бачення проблеми психологічного благополуччя презентує, виділяючи такі його чинники: 1) соціальні – це задоволеність особистості власним соціальним статусом і станом соціуму, до якого вона себе зараховує, задоволеність міжособистісними зв'язками, статусом у мікросоціальному оточенні чи інтерес до «ідеального суспільства всього людства»; 2) духовні – відчуття причетності до духовної культури суспільства, усвідомлення можливості долучатися до її багатств, розуміння сутності і призначення людини, усвідомлення переживання нею сенсу життя; 3) фізичні – добре фізичне самопочуття, фізичний тонус, тілесний комфорт, що задовольняє індивіда; 4) матеріальні – задоволеність матеріальним аспектом свого існування (житло, харчування, відпочинок тощо), стабільність матеріального статку; 5) психологічні – узгодженість психічних процесів і функцій, відчуття цілісності, внутрішньої рівноваги (Куліков, 2000: 476–510).

В інших наукових працях виділяють такі рівні факторів психологічного благополуччя: рівень зовнішніх (позаособистісних) факторів (біологічний, соціальний компоненти, матеріальні блага), рівень особистісних факторів (властивості темпераменту, базові властивості особистості та позитивні риси характеру), рівень міжособистісних факто-

Таблиця 1

Взаємозв'язок психологічного благополуччя й основних компонентів світогляду особистості

Світоглядні чинники	К/к*	р**	К/к	р	К/к	р
	1. Концепція людини		2. Самоприйняття		3. Цінності	
Компоненти ПБ						
1. Позитивні відносини з іншими	,247*	0,032	***		***	
2. Автономія	***		,681**	0,000	,641**	0,000
3. Управління оточенням	,344**	0,002	***		***	
4. Особистісний ріст	,253*	0,028	,273*	0,017	,340**	0,003
5. Ціль у житті	***		***		***	
6. Самоприйняття	,364**	0,001	,363**	0,001	,482**	0,000
Психологічне благополуччя	,322**	0,005	,409**	0,000	,509**	0,000

*к/к – коефіцієнт кореляції; ** р – рівень статистичної значимості; *** констатується відсутність взаємозв'язку; **** ПБ – психологічне благополуччя

рів (позитивні вчинки та дії, досягнуті сприятливі міжособистісні відносини та сукупність соціально значимих досягнень) і рівень суб'єктивно-особистісних факторів (Яворовська, Філоненко, 2014: 216–220).

Таким чином, хоча феномен психологічного благополуччя активно досліджується в рамках вітчизняної й зарубіжної науки, ми можемо констатувати брак досліджень, які б повністю розкрили світоглядні чинники психологічного благополуччя в їх комплексній взаємопов'язаності. Так, наприклад, у багатьох наукових дослідженнях аналізується зв'язок цінностей із психологічним благополуччям, однак при цьому зазначається відрив розгляду цінностей від інших чинників, компонентів світогляду особистості.

Феномен світогляду в рамках психології визначають як систему узагальнених поглядів на природу і суспільство, місце людини в ньому, загальні закономірності функціонування реального та ідеального світу, ставлення людей до навколишньої дійсності і себе, а також зумовлені цими поглядами переконання, ідеали і принципи пізнання, ядро образу світу особистості, структурний компонент особистості та її фундамент (Кузнецов, 2019: 41–48).

Науковці виділяють такі елементи змістовного наповнення в структурі індивідуального світогляду особистості: змістовний (який представлений базовими переконаннями особистості), ціннісний (включає цінності, смисли, ідеали), структурний (передбачає цілісність, несуперечність між змістовними елементами світогляду, гармонійність світогляду як єдиної системи тощо) і функціональні аспекти (гнучкість, відповідність поведінки світоглядним переконанням) (Д. О. Леонт'єв); ціннісні орієнтації і смисли (М. Л. Хуторна, Е. В. Баркалова); метафізика, стосунки з групою, ставлення до авторитету, локус відповідальності, суб'єктність, мінливість (М. Колтко-Рівера); світопереконання, «я-розуміння», ставлення до себе і навколишнього світу (Л. Д. Кривега) тощо (Кузнецов, 2019: 41–48; Хуторна, Баркалова, 2018: 188–191; Колтко-Рівера, 2004: 3–58; Леонт'єв, 2004; Кривега, 1998).

Можна побачити, що світогляд особистості є доволі всеосяжним феноменом, який залежно від трактувань різних науковців має різне змістовне наповнення, набір елементів, аспектів свого вияву, функціональне призначення тощо. Однак можна зазначити тенденцію: в більшості подібних класифікацій визначається керівна роль переконань особистості (або ж тих уявлень, поглядів особистості, які відображають її загальне ставлення до світу, соціуму

і самої себе) і ціннісної системи особистості. Таким чином, основними, базовими компонентами світогляду можна вважати переконання особистості (або ж загальні уявлення людини про інших людей, світ загалом) і цінності особистості. Доцільним нам видається проаналізувати також самосприйняття особистості як «іншу сторону монети» переконань і ставлення особистості до світу й інших людей. Отже, у цьому дослідженні буде проаналізовано особливості взаємозв'язку психологічного благополуччя з такими основними компонентами світогляду, як уявлення про людину і самоставлення (як базові уявлення про себе і світ), цінності.

2. Методологія та методи

Об'єктом цього дослідження є психологічне благополуччя особистості, предметом – особливості взаємозв'язку основних компонентів світогляду із психологічним благополуччям. Метою роботи є виявлення особливостей взаємозв'язку компонентів світогляду особистості з компонентами психологічного благополуччя.

Дослідницька гіпотеза полягає в тому, що основні компоненти світогляду (концепція людини, самосприйняття, цінності особистості) зумовлюють рівень психологічного благополуччя. Припускається, що сформовані позитивні уявлення про природу людини сприятимуть встановленню позитивних відносин з іншими (і через цей компонент психологічного благополуччя сприятимуть позитивному функціонуванню особистості); позитивне самосприйняття і наявність цінностей, властивих самоактуалізованій особистості, позитивно корелюватиме з автономією і особистісним зростанням як компонентами психологічного благополуччя особистості, сприятимуть встановленню значимих цілей в житті.

Емпірична частина дослідження була проведена з використанням методу письмового очного групового опитування респондентів. Під час опитування використовувався такий тестовий інструментарій: Самоактуалізаційний тест (Фетискін, Козлов, Мануйлов, 2002: 426–433); Шкала психологічного благополуччя К. Ріфф (Шевеленкова, Фесенко, 2005: 95–129); методи статистичної обробки даних – кореляційний аналіз, регресійний аналіз (SPSS 22.0). Після збору матеріалу опитування було здійснено кількісну і якісну обробку даних з їх подальшою інтерпретацією (результати дослідження було проаналізовано й узагальнено).

Означений підбір тестового інструментарію дослідження, по-перше, зумовлений теоретичною основою розгляду феномена

психологічного благополуччя в цьому дослідженні є концепція К. Ріфф, отже, логічним буде використання методики саме цього автора; по-друге, виділені основні компоненти світогляду особистості можуть бути дослідженні за допомогою блоків шкал із Самоактуалізаційного тесту (також ця методика цілком відповідає поняттям позитивного функціонування особистості, в рамках якого розробляються теоретичні основи дослідження за вибраною темою).

Вибірка складалася з 76 осіб віком 18–23 років. Як досліджувані виступали студенти факультетів психології, філології і юридичного факультетів КНУ ім. Т. Г. Шевченка, які отримують освіту на 2–4 курсах ОКР «бакалавр» і 1–2 курсу ОКР «магістр».

3. Результати та дискусії

У процесі здійснення аналізу було визначено особливості взаємозв'язку основних компонентів світогляду і компонентів психологічного благополуччя особистості. Також аналіз включає зв'язок загального рівня психологічного благополуччя з компонентами світогляду особистості.

Взаємозв'язок між психологічним благополуччям і концепцією людини (яка представлена уявленнями про природу людини і синергією) є середнім за показником коефіцієнта кореляції Пірсона й прямим за спрямованістю ($r=0,322$, $p=0,005$). На основі отриманого результату можна припустити, що світоглядне переконання в позитивній природі людини, наявність у людини уявлення про реальні й концептуальні протилежності нашого світу, взаємозалежні дихотомії (наприклад, як тілесне і духовне, добро і зло) і розвиненої тенденції до цілісного і несуперечного сприйняття людей і світу загалом позитивно зумовлюють психологічне благополуччя особистості.

Варто зауважити, що наявні середні за силою взаємозв'язки між концепцією людини і такими компонентами психологічного благополуччя, як самоприйняття ($r=0,364$, $p=0,001$) і управління оточенням ($r=0,344$, $p=0,002$); слабкі зв'язки з особистісним ростом ($r=0,253$, $p=0,028$) і позитивними відносинами з іншими ($r=0,247$, $p=0,032$); відсутній зв'язок із автономією і ціллю в житті. Тобто найбільшою мірою наявність позитивної концепції людини впливає на розвиток й актуалізацію таких компонент психологічного благополуччя, як самоприйняття й управління оточенням. Скоріш за все, означений зв'язок пояснюється тим, що, з одного боку, наявність різносторонніх, гнучких і цілісних поглядів на природу людини і світу допомагає людині навчитися адекватно оцінювати самого себе, помічати і приймати власні

позитивні й негативні особистісні якості, достоїнства і недоліки. Можна навіть припустити, що позитивні уявлення про себе й інших людей мають єдине коріння, а саме: загальну доброзичливість і відкритість до світу, яка призводить до переживання психологічного благополуччя особистістю (і відкритість до самого себе, як частини цього світу). Перевірка цього припущення може стати напрямом подальших наукових пошуків. З іншого боку, наявність позитивної концепції людини створює умови для розвитку компетенції управління оточенням – пізнаючи і приймаючи різні сторони суспільства, світу, інших людей, ми вчимося контролювати зовнішні змінні, ефективно використовувати різні можливості в реалізації діяльності, можливості, помічати і використовувати собі на користь або створювати такі умови і обставини, які підходять для задоволення особистих потреб та досягнення власних цілей. Тобто ми можемо констатувати на основі аналізу цього зв'язку, що формування повноцінної концепції світу не існує еліміновано лише в когнітивній сфері особистості, лише як певне «знання для знання», а може бути активно використано особистістю в організації взаємодії зі світом і сприяти благополуччю особистості.

Меншою мірою позитивна концепція людини впливає на особистісне зростання і позитивні відносини з іншими, однак ми все ж можемо помітити, що наявність віри в людей, позитивного і цілісного уявлення про людину, схильності приймати і негативні сторони людської природи (і, можливо, до прояву поблажливості до чужих недоліків і помилок) сприяє встановленню довірчих близьких і гармонійних відносин з іншими, виявляє здатність співпереживати, йти на взаємні поступки заради збереження стосунків; також особистість із позитивною концепцією людини проявлятиме тенденцію до реалізації свого потенціалу, особистісного зростання відповідно до своїх актуальних досягнень (скоріш за все, розвинені уявлення про природу людини і світу допомагають формуванню адекватної і гнучкої самооцінки, порівнянню себе з іншим, що сприяє виробленню найбільш ефективних стратегій особистісного розвитку).

Було підтверджено наявність статистично значущого взаємозв'язку між таким компонентом світогляду, як самосприйняття, і рівнем психологічного благополуччя особистості ($r=0,409$, $p=0,000$), який є середнім за силою прояву й прямим за спрямованістю. Були виявлені взаємозв'язки між самосприйняттям і компонен-

тами психологічного благополуччя: автономія ($r=0,681$, $p=0,000$), особистісний ріст ($r=0,273$, $p=0,017$) і самоприйняття ($r=0,363$, $p=0,001$); відсутні зв'язки з позитивними відносинами з іншими, управлінням оточенням, ціллю в житті. Одразу варто зазначити, що самосприйняття (як компонент світогляду) і самоприйняття (як компонент психологічного благополуччя) не можна вважати тотожними поняттями: у випадку із самосприйняттям як компонентом світогляду ми говоримо про тенденцію особистості до прояву саморозуміння з аутосимпатією до власної особистості, а у випадку із самоприйняттям як компонентом благополуччя – сформованою компетенцією приймати себе, зважуючи і визнаючи власні достоїнства і недоліки. Взаємозв'язок самосприйняття і самоприйняття означає, що намагання особистості зрозуміти себе призводитиме до самоприйняття як складника благополуччя.

Найбільшою мірою самосприйняття пов'язане з автономією, меншою мірою – з особистісним ростом. Отже, саморозуміння і позитивне самосприйняття як частина світогляду особистості сприяють розвитку самостійності, здатності до саморегуляції поведінки й спроможності відстоювати власну життєву позицію (навіть всупереч зовнішньому тиску), формуванню адекватної самооцінки й особистісної автономії, що своєю чергою призводить до виникнення відчуття задоволення самим собою і благополуччя.

Отримані результати дослідження допомогли встановити наявність взаємозв'язку між цінностями особистості і психологічним благополуччям ($r=0,509$, $p=0,000$). Було констатовано зв'язки цінностей із деякими компонентами благополуччя: автономія ($r=0,641$, $p=0,000$), особистісний ріст ($r=0,340$, $p=0,003$) і самоприйняття ($r=0,482$, $p=0,000$); відсутні зв'язки з позитивними відносинами з іншими, управлінням оточенням, ціллю в житті.

Варто зауважити, що в цьому дослідженні блок цінностей представлений цінностями особистості, яка самоактуалізується (це зумовило вибір методичного інструментарію), оскільки, з авторської точки зору, саме цінності самоактуалізованої особистості (істина, звершення, справедливість, самодостатність тощо) презентують зміст сформованого, суспільно орієнтованого і цілісного світогляду. До того ж показники блоку цінностей передбачають гнучкість їх реалізації, що забезпечує здатність особистості до видозміни і якісного вдосконалення власних світоглядних орієнтирів у міру отримання нового життєвого досвіду.

Таким чином, дослідження свідчить, що наявність цінностей самоактуалізованої особистості зумовлює психологічне благополуччя через актуалізацію таких компонентів благополуччя, як автономія, самоприйняття і особистісне зростання. У процесі аналізу означеної тенденції мимоволі нав'язується порівняння особистості з могутнім деревом, де коріння – ціннісні орієнтації, непорушний і міцний стовбур дерева – самоприйняття і автономія особистості, тенденція до особистісного зростання відображається пишністю крони дерева, а психологічне благополуччя загалом можна оцінити по зелених листях цього дерева.

Насправді, наявність стабільної (і в той же час гнучкої, готової до видозміни) системи ціннісних орієнтацій забезпечує стабільність всієї структури світогляду особистості, допомагає людині «міцно стояти на ногах», здійснювати опір зовнішньому тиску (як стовбур дерева виявляє опір сильним вітрам), виявляти власну автономію і залишатися при цьому самим собою. Маючи міцне коріння і сильний стовбур, гілля дерева тягнеться до сонця – так само як людина, маючи стабільні цінності й достатній рівень автономії, «тягнеться догори», виявляє здатність до особистісного зростання і самовдосконалення. І, нарешті, як оцінити загальне благополуччя дерева можна по зеленому листю, так і загальний рівень психологічного благополуччя може слугувати маркером злагодженої роботи всіх елементів у загальній структурі особистості, того, що особистість живе і діє на основі власних ціннісних орієнтацій (які сприймаються як частина особистості і особисте надбання), приймає всі сторони своєї особистості і не боїться презентувати себе світу, відстоюючи власні інтереси і потреби.

Що досить важливо, результати дослідження підтверджують значну міру зв'язку ціннісних орієнтацій і автономії як компонента психологічного благополуччя: це означає, що особистість виявляє здатність приймати рішення, які скеровуються власними цінностями, переконаннями і совістю. На практиці це може відобразити тенденцію особистості як морального суб'єкта до самовизначення на основі цілісної і гнучкої ціннісної системи: прийняття рішень буде скеровуватися не лише загальноприйнятим у конкретному суспільстві правилами поведінки і цінностями, але також індивідуальними ціннісними переконаннями, зі збереженням розумного балансу між врахуванням зовнішніх обставин і вимог середовища з реалізацією внутрішніх моральних принципів. Навпаки, якщо особистість

має низький рівень автономії, то вона буде схильна до прийняття загальноприйнятих усталених норм поведінки «ззовні», без обґрунтування їх необхідності відповідно до індивідуальної ціннісної системи, що перешкоджатиме як прояву власних світоглядних переконань, так і переживанню благополуччя.

На основі результатів дослідження нами додатково було проведено регресійний аналіз із метою перевірки міри впливу компонентів світогляду особистості на психологічне благополуччя. Було перевірено модель регресії, в якій відображена міра впливу компонентів світогляду (концепція людини, самосприйняття, цінності) на загальний рівень психологічного благополуччя особистості. Цю модель було вирішено вважати задовільною, оскільки її коефіцієнт множинної детермінації становить 0,509 при рівні статистичної значущості 0,000. Це означає, що 50,9% дисперсії залежної змінної «психологічне благополуччя» зумовлено впливом виділених незалежних змінних – компонентів світогляду особистості.

Висновки

У цій роботі було представлено результати емпіричного дослідження особливостей взаємозв'язку компонентів світогляду особистості з компонентами психологічного благополуччя. Зокрема, на основі результатів проведеного дослідження було встановлено наявність взаємозв'язків між основними компонентами світогляду особистості (концепція людини, самосприйняття, цінності особистості) і компонентами психологічного благополуччя. Було визначено, що сформованість в особистості позитивної концепції людини сприятиме самоприйняттю, формуванню

компетенції управління оточенням, впливатиме на тенденцію до особистісного росту і встановлення позитивних довірчих відносин з оточуючими і загалом позитивно корелює з рівнем психологічного благополуччя. Визначається позитивний зв'язок самосприйняття (як компонента світогляду особистості) з автономією особистості, формуванням самоприйняття як невід'ємного компонента психологічного благополуччя, зростанням особистості. Також було констатовано позитивний взаємозв'язок блоку ціннісних орієнтацій (наявності в структурі світогляду цінностей самоактуалізованої особистості, вияву гнучкості в реалізації цих цінностей) із психологічним благополуччям і такими його компонентами, як автономія, особистісне зростання і самоприйняття особистості.

Таким чином, психологічному благополуччю сприятимуть наявність цілісної і гнучкої системи ціннісних орієнтацій, сформованість позитивних уявлень про людську природу і позитивного самосприйняття в структурі індивідуального світогляду особистості.

Перспективним напрямом подальших досліджень може стати визначення не тільки основних компонентів світогляду особистості, але й інших його складників (наприклад, світоглядні переконання особистості, ідеали особистості, її вірування тощо), які можуть стати визначальними чинниками щодо феномена психологічного благополуччя. Також досить актуальною видається проблема дослідження особливостей світогляду представників різних вікових груп: особливості базових переконань і ціннісних орієнтацій людей різного віку, цілісність, мінливість, гнучкість їх світогляду можуть стати додатковими факторами дослідницького аналізу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гришко В.В. Поняття феномена психологічного благополуччя та його зв'язок із самоствердженням. *Ракурси психологічного благополуччя особистості* : збірник тез доповідей всеукраїнського науково-практичного семінару «Ракурси психологічного благополуччя особистості», 9 червня 2017 р., Ніжин. Ред. кол.: Титаренко Т.М. (гол. ред) та ін. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. С. 47–50.
2. Гуляєва О.В. Чинники психологічного благополуччя у студентів з обмеженими можливостями здоров'я : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології» / Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України. Харків, 2018. 207 с. URL: http://psychology.univer.kharkov.ua/1819news/Diss_oct/Diss_Guliaeva.pdf (дата звернення: 02.06.2020).
3. Кривега Л.Д. Мировоззренческие ориентации личности в условиях трансформации общества. Запорожье : ЗГУ, 1998. 202 с.
4. Кузнецов О.І. Світогляд особистості як психологічна проблема. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки*. Херсон. держ. ун-т, ф-т психології, історії та соціол. 2019. № 1. С. 41–48.
5. Куликов Л.В. Детерминанты удовлетворенности жизнью. *Общество и политика*. Санкт-Петербург, 2000. С. 476–510. URL: <https://refdb.ru/look/2421648-pall.html> (дата звернення: 02.06.2020).
6. Леонтьев Д.А. Мировоззрение как миф и мировоззрение как деятельность. *Менталитет и коммуникативная среда в транзитивном обществе*. Томск : Томский государственный университет, 2004. С. 11–29.
7. Фетискин Н.П., Козлов В.В., Мануйлов Г.М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. Москва, 2002. С. 426–433.

8. Хашченко В.А. Модель субъективного экономического благополучия. *Психологический журнал*. 2015. Т. 26. № 3. С. 38–50.
9. Хуторная М.Л., Баркалова Е.В. Психологический анализ компонентов понятия «мировоззрение». *Перспективы науки и образования*. 2018. № 2 (32). С. 188–191. URL: <https://pnojurnal.files.wordpress.com/2019/09/1802pno.pdf> (дата звернення: 02.06.2020).
10. Шамионов Р.М. Субъективное благополучие личности: психологическая картина и факторы. Саратов, 2008. 296 с.
11. Шевеленкова Т.Д., Фесенко П.П. Психологическое благополучие личности (обзор основных концепций и методика исследования). *Психологическая диагностика*. 2005. № 3. С. 95–129.
12. Яворовська Л.М., Філоненко Г.С. Фактори становлення психологічного благополуччя особистості. *Наука і освіта*. 2014. № 12. С. 216–220. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2014_12_44 (дата звернення: 02.06.2020).
13. Ящук М.Г., Пасніченко А.Е. Особистісна зрілість як критерій психологічного благополуччя. *Ракурси психологічного благополуччя особистості* : збірник тез доповідей всеукраїнського науково-практичного семінару «Ракурси психологічного благополуччя особистості», 9 червня 2017 р., Ніжин. Ред. кол.: Титаренко Т.М. (гол. ред) та ін. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. С. 170–173.
14. Koltko-Rivera M. The psychology of worldviews. *Review of general psychology*. 2004. Vol. 8 (1). P. 3–58.
15. Ryff C., Keyes C. The structure of psychological well-being revisited. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1995. Vol. P. 719–727.

REFERENCES:

1. Hryshko V.V. (2017). Poniattia fenomenu psykholohichnoho blahopoluchchia ta yoho zviazok iz samostverdzhenniam [The concept of the phenomenon of psychological well-being and its connection with self-affirmation]. *Rakursy psykholohichnoho blahopoluchchia osobystosti: zbirnyk tez dopovidei vseukrainskoho naukovo-praktychnoho seminaru "Rakursy psykholohichnoho blahopoluchchia osobystosti" – Perspectives on the psychological well-being of the individual: a collection of abstracts of the All-Ukrainian scientific-practical seminar "Perspectives on the psychological well-being of the individual"*, 9 chervnia 2017 r., Nizhyn. Red. kol.: Tytarenko T.M. (hol.red) ta in. Nizhyn : NDU im. M. Hoholia, 47–50 [in Ukrainian].
2. Huliaieva O.V. (2018). Chynnyky psykholohichnoho blahopoluchchia u studentiv z обмеженими mozhyvostiamy zdorovia [Factors of psychological well-being of students with disabilities]. *Kharkivskiy natsionalnyi universytet imeni V.N. Karazina Ministerstva osvity i nauky Ukrainy, Kharkiv*. URL: http://psychology.univer.kharkov.ua/1819news/Diss_oct/Diss_Guliaeva.pdf [in Ukrainian].
3. Krivega L.D. (1998). Mirovozzrencheskie orientacii lichnosti v uslovijah transformacii obshchestva [Worldview orientations of the individual in the context of the transformation of society]. *Zaporozh'e : ZGU* [in Russian].
4. Kuznetsov O.I. (2019). Svitohliad osobystosti yak psykholohichna problema [Worldview of the individual as a psychological problem]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriya : Psykholohichni nauky – Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Psychological Sciences*. Kherson, 1, 41–48. [in Ukrainian].
5. Kulikov L.V. (2000). Determinanty udovletvorennosti zhizn'yu [Determinants of life satisfaction]. [Elektronnij resurs] *Obshchestvo i politika – Society and politics. SPb.*, 476–510. URL: <https://refdb.ru/look/2421648-pall.html> [in Russian].
6. Leont'ev D.A. (2004). Mirovozzrenie kak mif i mirovozzrenie kak deyatel'nost' [Worldview as a myth and worldview as an activity]. *Mentalitet i kommunikativnaya sreda v tranzitivnom obshchestve – Mentality and communicative environment in a transitive society*. Tomsk: Tomskij gosudarstvennyj universitet, 11–29 [in Russian].
7. Fetiskin N.P., Kozlov V.V., Manujlov G.M. (2002). Social'no-psihologicheskaya diagnostika razvitiya lichnosti i malyh grupp [Socio-psychological diagnostics of the development of personality and small groups]. M., 426–433 [in Russian].
8. Hashhenko V.A. (2015). Model subjektivnogo ekonomicheskogo blahopoluchiya [Model of subjective economic well-being]. *Psihologicheskij zhurnal – Psychological Journal*, 3, 38–50 [in Russian].
9. Hutornaja M.L., Barkalova E.V. (2018). Psihologicheskij analiz komponentov ponyatiya "mirovozzrenie" [Psychological analysis of the components of the concept of "worldview"]. *Perspektivy nauki i obrazovanija – Prospects for science and education*, 2 (32), 188–191. URL: <https://pnojurnal.files.wordpress.com/2019/09/1802pno.pdf> [in Russian].
10. Shamionov R.M. (2008). Subjektivnoe blahopoluchie lichnosti: psihologicheskaya kartina i faktory [Subjective well-being of the person: psychological picture and factors]. *Saratov* [in Russian].
11. Shevelenkova T.D., Fesenko P.P. (2005). Psihologicheskoe blahopoluchie lichnosti (obzor osnovnyh koncepcij i metodika issledovaniya) [Psychological well-being of the individual (overview of basic concepts and research methodology)]. *Psihologicheskaja diagnostika – Psychological diagnosis*, 3, 95–129 [in Russian].
12. Iavorovska L.M., Filonenko H.S. (2014). Faktory stanovlennia psykholohichnoho blahopoluchchia osobystosti [Factors in the formation of psychological well-being of the individual]. *Nauka i osvita – Science and education*, 12, 216–220. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2014_12_44 [in Ukrainian].
13. Yashchuk M.H., Pasnichenko A.E. (2017). Osobystisna zrilist yak kryterii psykholohichnoho blahopoluchchia [Personal maturity as a criterion of psychological well-being]. *Rakursy psykholohichnoho blahopoluchchia osobystosti: zbirnyk tez dopovidei vseukrainskoho naukovo-praktychnoho seminaru "Rakursy psykholohichnoho blahopoluchchia osobystosti" – Perspectives on the psychological well-being of the individual: a collection of abstracts of the All-Ukrainian scientific-practical seminar "Perspectives on the psychological well-being of the individual"*, 9 chervnia 2017 r., Nizhyn. Red. kol.: Tytarenko T.M. (hol.red) ta in. Nizhyn : NDU im. M. Hoholia, 170–173 [in Ukrainian].

14. Koltko-Rivera M. (2004). The psychology of worldviews. *Review of general psychology*, 8 (1), 3–58.
 15. Ryff C., Keyes C. (1995). The structure of psychological well-being revisited. *Journal of Personality and Social Psychology*, 719–727.

Стаття надійшла до редакції 18.06.2020.
 The article was received 18 June 2020.

УДК 37.015.311:159.923.3-051
 DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2020-3-3>

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА МАТРИЦЯ МАКРОГЕНЕЗУ «КАРТИНИ СВІТУ» МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ-КОНСУЛЬТАНТІВ

Каліщук Світлана Миколаївна

кандидат психологічних наук, доцент,
 докторант кафедри психології особистості та соціальних практик
 Київський університет імені Бориса Грінченка

klana_@ukr.net

ORCID: 0000-0002-1749-7856

Researcher ID: F-4321-2019

Мета. Висвітлення складу та процесуальної дії психолого-педагогічної матриці макрогенезу «картини світу» майбутніх психологів-консультантів.

Методи. Процедура теоретико-методологічного дослідження складалась із генетико-моделюючого, системного, структурно-інтегративного і фреймового підходів.

Результати. Доведено, що макрогенез «картини світу» є системотвірним вектором формування професійної ідентичності психолога-консультанта, вбираючи в себе конструкти опису професійного світу та семантичні універсалії щодо нього. Визначено психолого-педагогічну мету макрогенезу «картини світу» майбутніх психологів-консультантів, яка полягає в об'єктивації засобів та шляхів унікальної суб'єктивної репрезентації об'єктивної дійсності, що проектується на сприйняття та розуміння клієнта. Топологічною моделлю психолого-педагогічної матриці обрано паралелепіпед, внутрішній зв'язок між гранями якого організує об'ємний простір із мережами і вузлами. На нижній (форми моделей навчальних ситуацій) та верхній (форми оновлення «картини світу») горизонтальних гранях розташовуються, відповідно, причинні (вихідні) та наслідкові (похідні) інформаційні кластери. На чотирьох вертикальних гранях розміщуються системотвірні варіанти форм представлення інформації, які окреслені варіативністю онтологічних доміант (змісту, генезу, операцій, планів дії) транстеоретичного екзистенціально-системного концепту.

Висновки. Фреймовий підхід, на засаді якого побудована узагальнена модель психолого-педагогічної матриці, дає змогу включити до себе максимально повний обсяг реальних ситуацій процесу макрогенезу «картини світу», які розглядаються в інтрапсихічному, інтерпсихічному, екзистенціальному та системному ракурсі. Матриця характеризується безмежним ресурсом бути адаптованою до конкретної психолого-педагогічної ситуації шляхом задіяння окремих скриптів (сценаріїв) – ментальних репрезентацій каузально пов'язаних дій, які спрямовані на головну мету макрогенезу «картини світу» – на розвиток відкритої пізнавальної позиції щодо себе, світу і світу професії.

Ключові слова: *транстеоретичний підхід, екзистенціально-системний концепт, мнемічні контеккти, топологічна модель, фреймовий підхід.*

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL MATRIX OF MACRO GENESIS OF THE “WORLDVIEW” OF FUTURE PSYCHOLOGISTS-CONSULTANTS

Kalishchuk Svitlana Mykolayivna,

Ph.D. in Psychology, Assistant Professor,

Doctoral Student at the Department of Psychology of Personality and Social Practices
 Borys Grinchenko Kyiv University

klana_@ukr.net

ORCID: 0000-0002-1749-7856

Researcher ID: F-4321-2019

Purpose. Elucidation of the composition and procedural action of the psychological and pedagogical matrix of macrogenesis “worldview” of future counseling psychologists.